

**Vremeplov – program restauriranih hrvatskih filmova iz fundusa Hrvatske
kinoteke u sklopu 53. festivala igranog filma u Puli**
Pula, 15.–22. srpnja 2006.

Drugu godinu za redom organiziran je na pulskom filmskom festivalu program *Vremeplov*, u kojem su predstavljeni hrvatski dugometražni igrani filmovi iz fundusa Hrvatske kinoteke koje je restaurirala marljiva ekipa s filmskim tehnologom Ernestom Greglom na čelu. Očito, želja da ovaj program postane stalni dio festivala polako se ostvaruje. Osim dugometražnih igranih, restauriran je i velik broj dokumentarnih i animiranih filmova, ali oni se zbog svojeg opsežnog broja nisu mogli prikazati u sklopu *Vremeplova*.

Prikazani su restaurirani filmovi *Ne okreći se, sine* (1956) Branka Bauera, *Kaja, ubit ću te* (1967) Vatroslava Mimice, *Tri sata za ljubav* (1968) Fadila Hadžića, *Timon* (1973) Tomislava Radića te *Kiklop* (1982) Antuna Vrdoljaka. Prikazani su i filmovi *Ljubavna pisma s predumišljajem* (1985) Zvonimira Berkovića te *Čovjek koji je volio sprovode* (1989) Zorana Tadića, čija potpuna restauracija nije napravljena. Naime, radi se o relativno novijim filmovima, za koje nije bilo nužno napraviti zamjenske izvorne materijale, pa je samo izvršena operacija čišćenja i popravljanja postojećih izvornih materijala. Spomenuta dva filma prikazana su povodom ovogodišnje dodjele nagrade *Vladimir Nazor* za životno djelo Zoranu Tadiću te Vjesnikove nagrade *Krešo Golik* Zvonimiru Berkoviću. Međutim, za film *Kiklop*, čija je proizvodnja također novijeg datuma, bilo je nužno napraviti potpunu restauraciju. Potreba za restauracijom tako *mladih* filmova rezultat je nepovoljnih kinematografskih uvjeta – loših nekadašnjih uvjeta skladištenja te, još važnije, odluke producenata da za većinu hrvatskih filmova ne rade zamjenske izvorne materijale, već kopije za distribuciju izrađuju iz izvornog negativa. Posljedica je pretjeranog korištenja izvornog negativa njegovo znatno oštećenje.

Početni posao restauratora na svim filmovima bio je, što je moguće više, *uljepšati* izvorni negativ (očistiti površinu emulzije od gljivica, plijesni i nečistoća, popraviti montažne spojnice kadrova te oštećene perforacije vrpce itd.). Zatim je njihov zadatak bio vratiti filmu njegovu prvotnu boju, koju je izgubio zbog loših uvjeta skladištenja i starenja vrpce. Taj zadatak obavlja se uz pomoć računala. *Skeniranjem* se filmska slika s vrpce unosi u računalo, gdje restaurator putem očitavanja svjetla i boje svakom kadru filma vraća njegov prvotni izgled. Restaurator poznaje prvotni izgled filma na temelju tehničkih informacija koje su zapisane na kutiji svake filmske role nakon proizvodnje filma. Na sreću, on ne treba restaurirati sličicu po sličicu filma, kojih ima 24 u jednoj sekundi. Dovoljno je svjetlosno i koloristički korigirati jednu sličicu kadra i te korekcije automatski unijeti u sve ostale, jer one posjeduju približno ili potpuno iste parametre slike. Osim slikovnog negativa, restauriraju se i tonški negativni, koji su također znatno oštećeni.

Nakon obnavljanja slikovnog i tonskog negativa, njihovim spajanjem razvija se tzv. *nulta* kopija filma i film je spreman za gledanje. U većini slučajeva, restauratori gledanjem te kopije uoče nedostatke slike i zvuka koje su propustili popraviti i nakon dodatnih korekcija izrađuju tzv. *korekcionu* kopiju. Tek nakon toga izrađuje se zamjenski izvorni materijal, odnosno, od očišćenih i poboljšanih izvornih negativa slike i tona izrađuju se interpozitivi slike i tona. U slučaju potrebe izrade dodatnih kopija filma, iz tih interpozitiva izradit će se zamjenski negativni te iz njih napraviti kopije. Zvuči prilično komplicirano, i jest komplicirano. Izrada filmova na mediju digitalnog videa puno je jeftinija i njoj zasigurno pripada budućnost (zapravo, već i sadašnjost!). No pitanje trajnosti toga novog medija još nije istraženo, dok se za poliestersku filmsku vrpcu zna da joj je rok trajanja duži od 50 godina, a neki smatraju da se on penje do 300 godina.

Iako su procesi restauracije većine filmova bili vrlo slični, neki od njih postavljali su restauratorima specifične zahtjeve. U izvornom negativu crno-bijelog filma *Ne okreći se, sine* nedostajala je špica filma, koja je bila izrezana, najvjerojatnije za potrebe reklamnog filma. Zbog toga je tehnolog Ernest Gregl bio prisiljen, osim restauracije, napraviti i rekonstrukciju filma. Špicu Bauerova djela pronašao je u interpozitivu filma, na temelju njega napravio novi negativ špice i naljepio ga na izvorni negativ. Film *Tri sata za ljubav* većinom je napravljen u bojama, dok su prva i zadnja rola crno-bijele (scene simulacije televizijske ankete), pa je ovaj film tražio dvostruki pristup. Film *Timon* izvorno je snimljen na 16-milimetarskoj vrpici te prebačen za potrebe kino-distribucije na 35-milimetarsku vrpcu. Dakle, izrađen je 35-milimetarski negativ. Taj je negativ u sklopu restauracije očišćen i obnovljen te iz njega i ton negativa izrađene nulta i korekciona kopija. Međutim, zamjenski izvorni materijal nije izrađen, jer je 35-milimetarski negativ već zamjenski materijal. Izradom zamjenskog materijala od zamjenskog materijala previše bi se izgubilo na kvaliteti filmske slike. Dakle, u slučaju potrebe izrade dodatnih kopija filma, koristit će se postojeći 35-milimetarski negativ. Izvorni negativ filma *Kiklop* bio je izrazito oštećen, jer je dva puta montiran. Naime, nakon montaže za potrebe TV-serije, ponovno je montiran, odnosno skraćen za potrebe dugometražnog kino-filma. No, restauratorska ekipa i ovaj je film, unatoč poteškoćama, uspješno obnovila.

Obnovljeni filmovi prikazani su pred malobrojnou, ali probranou publikou dvorane Zajednice Talijana »Circolo«. Nakon svake projekcije, moderator Petar Krelja razgovarao je o restauraciji filma s Ernestom Greglom, nakon čega bi se razvila rasprava o filmu. Na nekim su raspravama bile prisutne osobe povezane sa stvaranjem tih filmova (redatelji Zvonimir Berković, Vatroslav Mimica, Tomislav Radić i Zoran Tadić, njihove pomoćnice Ivana Mimica i Snježana Bauer, montažerka *Timona* Maja Filjak-Bilandžija te scenarist *Čovjeka koji je volio sprovode* Dubravko Jelačić-Bužimski). Kao i prošle godine na *Vremeplovu*, kad je uočena visoka vrijednost podcijenjenog Berkovićevog filma *Putovanje na mjesto nesreće*, gledanje restauriranih kopija filmova donijelo je jedno ugodno iznenađenje. Naime, *Timon* Tomislava Radića, film koji je većinom dobio negativne kritike nakon premijere (one su bile jedan od vjerojatnih razloga dugogodišnjega Radićevog povlačenja iz svijeta filma i odustajanja od naturalističkoga filmskog stila), nakon pulske je projekcije dobio niz pohvala filmskih stručnjaka, a neki su ga uvrstili među klasike hrvatskog filma.

U sklopu festivala, *Jadran film* je proslavio šezdeset godina svog postojanja, a da se radi o daleko najvećemu hrvatskome filmskom poduzeću, govori činjenica da je ono producent pet od sedam filmova ovogodišnjeg *Vremeplova*. Jedan od njih, *Ne okreći se, sine*, dobio je svoje DVD-izdanje, opremljeno bogatim dodacima, koje je promovirano upravo na festivalu. Taj film tek je prvi od hrvatskih igrano-filmskih klasika koje *Jadran film* planira izdati na DVD-u. Konačno, hrvatska filmska baština dobit će svoje mjesto na ovom digitalnom formatu.

Treba na kraju spomenuti da je ovogodišnji ciklus *Vremeplov* zbog tehničkih poteškoća u jednom trenutku došao u pitanje. Naime, zbog manjka novca, opreme, vremena i stručnog kadra u tehničkoj pripremi projekcija, bilo je dosta improvizacija koje su rezultirale povremeno lošim tonom. S obzirom na to da je smisao tih projekcija – prikazivanje filmova u punom sjaju – time došao u pitanje, razmišljalo se čak i o prekidu programa *Vremeplova*. No tehnička ekipa uspjela je popraviti stanje pa smo, uz dosta sreće, većinu filmova doista vidjeli u punom sjaju. Ove slabosti vjerojatno se neće ponavljati sljedećih godina, jer je najavljena skorajšnja obnova pulske kina »Zagreb«, pa bi se projekcije *Vremeplova* trebale iz problematične dvorane Zajednice Talijana »Circolo« prebaciti u pravu kino-dvoranu.

Juraj Kukoč